

2021-yil

2020 - 2021 – O'QUV YILIDA O'RTA TA'LIM
MAKTABLARINING

**10 - SINF O'QUVCHILARI GEOGRAFIYA FANIDAN
MUSTAQIL SHUG'ULLANISH UCHUN**

IMTIHON JAVOBLARI

GEOGRAFIYA

10 - SINF

Telegram kanal: @uzimtihon

Murojaat uchun: @uzimtihon_admin

1-BILET

1. Geografiya fanlari tizimi va uning tarkibi.

Ma'lumki, geografiya eng qadimgi fanlardan biri bo'lib, o'rganadigan hodisalarning doirasi juda keng. Dastlab, 5-sinfda Siz geografiya yaga "Yer yuzi tabiati, aholisi va inson xo'jalik faoliyatini o'rganuvchi fan" deb berilgan ta'rif bilan tanishgansiz. Keyinchalik geografiya fanining o'rganish obyekti geografiya qobiq ekanligini ham bilib oldingiz.

Geografiya qobiq sayyoramizdagi eng yirik geotizim, ya'ni Yerning qattiq (litosfera), suv (gidrosfera), havo (atmosfera) hamda hayot (bio-sfera) qobiqlarining o'zaro tutashuvi va ta'siri doirasida vujudga kelgan va rivojlanayotgan juda murakkab yaxlit tabiiy tizimdir. Aynan geografiya qobiq insoniyatning yashash va ishlab chiqarish faoliyati muhiti, tabiiy resurslarning asosiy manbai hisoblanadi. Geografiya qobiq, o'z navbatida, bir-biri bilan bog'langan ko'plab katta-kichik tabiiy geografiya birliklarga, ya'ni quruqlik va suvlik, materiklar va okeanlar, tabiiy geografiya o'lkalar, tabiat zonalari, provinsiyalar, tabiiy geografiya okruglar va hokazolarga bo'linadi hamda bularning barchasi geografiya fani tomonidan har tomonlama tadqiq etiladi. Shuningdek, geografiya jamiyatning tarixiy rivojlanishi mobaynida paydo bo'lgan hududiy tuzilmalar – mamlakatlar, viloyatlar, shahar va qishloqlarni ham o'rganadi.

Geografiya qobiq va uning tarkibiy qismlaridagi voqea-hodisalarni boshqa fanlar ham o'rganadi, lekin aynan geografiya bu obyekt va jarayonlarni o'zaro bog'liqlikda, ma'lum hudud chegaralarida bir butunligicha tadqiq etib, hududlar va butun Yer yuzi haqida yaxlit kompleks ilmiy tasavvurni shakllantiradi. Geografiya fan sohasi sifatida tarkib topgandan buyon, ayniqsa, hozirgi davrda, uning uchun tabiat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik masalalari katta ahamiyat kasb etadi. Demak, zamonaviy sharoitda geografiya – geografiya qobiq ichidagi tabiiy hamda ijtimoiy jarayon, hodisa va obyektlarni o'zaro aloqadorlikda va bir butunlikda, ma'lum makon va zamonda o'rganadigan fan bo'lib rivojlanib kelmoqda.

2. «Demografik portlash» va «Eksklav» atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.

So'nggi yillarda aholishunos olimlar «demografik portlash»ga nisbatan deyarli nihoyasiga yetib borayotgan jarayon sifatida baho berayotgan bo'lsalar-da, Afrika va Osiyoning bir qator davlatlarida aholining yillik tabiiy ko'payish darajasi hali ham yuqori darajada kuzatilmoqda. Shu bilan birga jahonning rivojlangan davlatlarida tabiiy ko'payishning manfiy holati – demografik inqiroz yoxud depopulyatsiya (tug'ilishning o'limga nisbatan pastligi) yuzbermoqda. Bu holatni hozirgi kunda Yevropaning turli davlatlarida (masalan, Germaniya, Ukraina, Serbiya va b.)kuzatish mumkin

3. Dunyoning siyosiy xaritasidan to'raligicha Grinvich meridianidan g'arbda joylashgan Yevropa davlatlarini ko'rsating. Bu davlatlar Yevropaning qaysi subregionlarida joylashganini ayting. Ushbu davlatlar poytaxtlaridan birortasining geografik koordinatalarini aniqlang.

2-BILET

1. Dunyo aholisi sonining o'sishi. Demografik o'tish nazariyasi. Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlardagi demografik vaziyat.

XIX asrgacha dunyo aholisining soni ancha sekin o'sib, 1820-yilga kelib 1 milliard kishiga yetdi. Bu jarayon aholining tabiiy o'sishi pastligi bilan belgilangan edi, chunki o'tgan tarixiy bosqichlarda ham tug'i lish, ham o'lim ko'rsatkichlari yuqori bo'lib, ular orasidagi farq juda kichik darajada edi. Lekin 1 milliarddan 2 milliardgacha ko'payish uchun insoniyatga birmuncha kamroq vaqt, ya'ni 107 yil kerak bo'ldi (1820–1927-yillar orasi). Keyingi yillarda dunyo aholisi soni yanada tezroq o'sib bordi. 1960-yilga kelib dunyo aholisi 3 milliard kishiga yetdi. 1975-yilga kelib 4 milliard kishi, 1987-yilda 5 milliard kishi, 1999-yilda 6 milliard kishi, 2011-yilga kelib esa 7 milliard kishiga teng bo'ldi. 2017-yil holatiga jahon aholisi soni 7,5 milliard kishi atrofi da va o'sishi davom etmoqda.

2. «Geoid» va «Qor chizig'i» atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.

Geoid (yunocha ge – Yer, idos – ko'rinish, qiyofa, ya'ni “Yer ko'rinishida”, “Yerga o'xshash” ma'nolarini bildiradi) – Dunyo okeani suv sathining tinch va muvozanat holatida turganidagi sathiy yuza va ushbu yuzani quruqliklarning tagidan farazan davom ettirganda hosil bo'lgan qabariq yuza. Bu yuza hamma joyda og'irlik kuchi yo'nalishiga perpendikulyar bo'ladi.

Qor chizig'i – tog'lardagi shunday chegaraki, undan balandda qor yil bo'yi erimay turadi.

3. O'zbekiston siyosiy-ma'muriy xaritasidan birdaniga uchta davlatga chegaradosh bo'lgan viloyatlarni ko'rsating. Ularning qaysi biri ekvatorga yaqinroq joylashgan? viloyat markazining geografik koordinatalarini aniqlang.

3-BILET

1. Yerning shakli va uning geografik oqibatlari.

Yerning shakli va o'lchamlarining geografi k ahamiyati quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- Yerning sharsimon shakli quyosh nurlari tushish burchagining ekvator dan qutblarga tomon qonuniyatli o'zgarib borishiga sabab bo'ladi.

Bu esa geografi k zonallik qonuniyatini yuzaga keltirgan;

- Yerning sharsimon shakli moddalarni bir joyga to'playdi va quyushtiradi. Natijada moddalar siqiladi va zichlashadi, ichki qismi- da turli zichlikka ega qobiqlar hosil bo'ladi. Yerning qobiqli tuzilishi uning asosiy xususiyatidir;

- Yer yuzasi, jumladan, geografi k qobiqning dumaloq (sharsimon) shakldaligi makonning bir butun va cheksizligini ta'minlaydi;

- Yerning haqiqiy shakli – geoidning shardan og'ishi Yer ichida- gi moddalarining muvozanatga intilishi tufayli yer po'stida ko'tarilishlar va cho'kishlar, yer yoriqlari yuzaga kelishiga, oqibatda relyefning o'zga rishiga sabab bo'ladi. Relyef va tektonik harakatlar geografik qobiqda azonallik qonuniyatini yuzaga keltiruvchi omillardir.

2. «Yonbag'ir ekspozitsiyasi» va «Deflyatsiya» atamalarining mazmun-mohiyatini tushuntiring.

Yonbag'ir ekspozitsiyasi – tog' va tepalik yonbag'irlarining ufq tomonlariga, quyosh nurlari tushadigan tomonga nisbatan joylashuvi. Masalan, yonbag'ir janubga qaragan bo'lsa janubiy ekspozitsiya bo'ladi. Balandlik mintaqalanishi kenglik zonalligi (tabiat zonolari) bilan chambarchas bog'liq. Balandlik mintaqasi tog'ning etagi qaysi tabiat zonasida joylashgan bo'lsa o'sha tabiat zonasidan boshlanadi. Masalan, O'zbekiston mo'tadil mintaqa cho'l tabiat zonasida joylashgani uchun tog'larning aksariyatida birinchi balandlik mintaqasi cho'l hisoblanadi. So'ngra adir (tog' cho'l-dasht va quruq dasht), tog' (tog'-o'rmon), yay-lov (tog'-dasht va tog' o'tloq dasht) va nihoyat glyatsial-nival (muz- qor, sovuq) balandlik min taqalari almashinib keladi.

3. Dunyoning siyosiy xaritasidan Sharqiy Osiyo davlatlari va ularning poytaxtlarini ko'rsating. Ushbu subregion davlatlari poytaxtlaridan qaysi biri ekvatordan eng uzoqda joylashgan? Ushbu shaharning geografik oordinatalarini aniqlang.

Ushbu imtihon javoblarini olish uchun telegramdan [@uzimtihon_admin](https://t.me/uzimtihon_admin) ga yoki telegram orqali [+998 99 394 2820](https://t.me/+998993942820) raqamiga bog'laning.

Imtihon bileti narhi

8 ming so'm

To'lov klik yoki payme orqali

BOG'LANISH FAQAT TELEGRAM ORQALI

Telefon qilinganda yoki SMS yozilganda javob bermasligim ehtimoli yuqori